

УДК 378.147.663:811

**НАВЧАННЯ ПЕРЕКЛАДУ
ГРАМАТИЧНИХ ЗАСОБІВ ВИРАЖЕННЯ
СУБ'ЄКТИВНОЇ МОДАЛЬНОСТІ
У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ**

Шовкова Т.А. (Київ)

Стаття присвячена методиці навчання майбутніх перекладачів граматичних конструкцій суб'єктивної модальності німецької мови у письмовому перекладі. Розроблено модель навчання категорії модальності як категорії висловлювання та тексту, що дало можливість визначити два етапи: робота з міні-текстом та робота з текстом, яка здійснювалася методом ділової гри у форматі офіційного листування.

Ключові слова: граматичні конструкції суб'єктивної модальності, модальність, навчання перекладу, переклад.

Шовкова Т.А. Обучение перевода грамматических средств выражения субъективной модальности в немецком языке. Статья посвящена методике обучения будущих переводчиков грамматическим конструкциям субъективной модальности немецкого языка в письменном переводе. Разработана модель обучения категории модальности как категории высказывания и текста, что дало возможность выделить два этапа: работа с мини-текстом и работа с текстом, которая осуществлялась методом деловой игры в формате официальной переписки.

Ключевые слова: грамматические конструкции субъективной модальности, модальность, обучение переводу, перевод.

Shovkova T.A. Teaching the Translation of Grammatical Means of Expressing Subjective Modality in German Language. The article is devoted to the methods of teaching future translators grammar structures of subjective modality in the translation into German. The model of teaching the category of modality as a category of speech and text has been developed. It gives the possibility to define two stages: mini-text and text-based work, which is carried out using business games in the format of official correspondence.

Key words: grammar structures of subjective modality, modality, training of translation, translation.

Категорія модальності мови викликає значні труднощі як під час розуміння, так і продукування мовлення, оскільки їй властива міжмовна асиметрія у плані форми й змісту. Модальність потрапляє у зону міжмовної та внутрішньомовної інтерференції. Особливі проблеми виникають у студентів під час сприйняття та розуміння граматичних конструкцій суб'єктивної модальності німецької мови, які не мають еквівалентів в українській мові. Категорію модальності досліджували лінгвісти та методисти Н. Шведова, С. Амеліна, Г. Колшанський, В. Панфілов, В. Ярцева; методисти О. Біляєв, Є. Голобородько, С. Караман, І. Олійник, О. Доценко, О. Іванова. Однак, попри значні досягнення у дослідженні категорії модальності, бракує методичних напрацювань у навчанні граматичних конструкцій суб'єктивної модальності (ГКСМ) німецької мови у письмовому перекладі, що й складає **актуальність** дослідження.

Мета статті – розробити методику навчання перекладу граматичних засобів вираження суб'єктивної модальності в німецькій мові.

Завдання публікації: проаналізувати цілі навчання перекладу; визначити лінгвістичні засади категорії модальності; розробити етапи навчання граматичних конструкцій суб'єктивної модальності німецької мови у письмовому перекладі та вправи для кожного з них.

До ГКСМ німецької мови належать граматичні конструкції *dürfen, können, müssen, mögen, sollen, wollen* + Infinitiv 1/ Infinitiv 2 (наприклад, *er muss hier gewesen sein* – я думаю, що він був тут (я впевнений, що він був тут); *er soll hier gewesen sein* – кажуть, що він був тут (є думка, я маю інформацію зі слів інших тощо), які виражають різний ступінь припущення, ймовірності, можливості. Суб'єктивно-модальне значення дієслова виявляється у структурно зв'язаному комплексі, який включає не тільки предикативний комплекс, а й увесь контекст.

Аналіз наукових праць з методики навчання перекладу [1; 4; 6; 8] дав можливість визначити, що навчання письмового перекладу текстів, які містять ГКСМ, має спрямовуватися на подолання граматичних труднощів перекладу, які можуть виникати через недостатні знання ГКСМ та навички оперування ними у мовленні; на вдосконалення рецептивних та репродуктивних навичок оперування ГКСМ; на формування вмінь створення тексту перекладу, максимально наближеного до оригіналу за стилем та жанром; умінь

максимально точно зберегти структуру, зміст і смисл тексту, ідею автора; умінь стилістичної коректності; умінь використовувати перекладацькі трансформації.

Об'єктом перекладацької діяльності є текст певного типу мовлення, стилю та жанру, частини якого пов'язані між собою граматично і за змістом. Адекватність і повнота відтворення змісту частин тексту впливає на його зміст у цілому. Успішний переклад залежить від уміння створити мовою перекладу текст, який має структурно-жанрові та стилістичні особливості тексту оригіналу; передає його домінуючу функцію (наприклад, функцію опису, вираження, звернення тощо).

Тож у навчанні ГКСМ майбутніх перекладачів необхідно використовувати адекватний переклад, який розглядають як відповідність тексту перекладу змісту та стильовій манері тексту оригіналу [7: 105], переклад, який відповідає вимогам смислової точності та поставленим прагматичним цілям [9: 453].

Під час формування умінь адекватно перекладати тексти, які містять ГКСМ, категорію модальності необхідно розглядати і як категорію висловлювання і як текстову категорію. У мові перекладу необхідно намагатися зберегти модальність як окремих частин, так і всього тексту. ГКСМ у тексті перекладу повинні точно відображати когезійно-когерентні відношення, жанрово-структурні та стилістичні особливості тексту оригіналу, відтворювати ставлення мовця до повідомлюваного.

Добір текстів для перекладу має здійснюватися на основі загальних принципів добору текстового матеріалу в цілому [2; 3; 10] та принципів добору текстів для письмового перекладу [4]. Це принципи автентичності (оригінальні за своєю структурою, змістом та оформленням тексти); принцип жанрово-стилістичної різноманітності (тексти повинні репрезентувати якомога більшу гаму жанрів і стилів); принцип відповідності тексту лінгвістичним параметрам (тексти повинні містити ГКСМ); принцип доступності (текст для перекладу має бути зрозумілим студентам за змістом і структурою); принцип урахування міжкультурної специфіки (тексти повинні сприяти зіставленню концептосфер мови оригіналу й перекладу, структурних та стилістичних особливостей кожного жанру); принцип поступового нарощування труднощів формального

і змістового плану; принцип поступового збільшення обсягу текстового матеріалу; принцип урахування освітніх умов – рівня вихідної підготовки студентів, а також специфіки етапу навчання письмового перекладу.

Л.М. Єжова виділяє вправи у перекладі міні-текстів, які містять різні перекладацькі труднощі та вправи у перекладі текстів – автентичних матеріалів [4]. Така послідовність, на нашу думку, відповідає поетапності формування розумових дій та принципам поступового нарощування труднощів формального і змістового плану; поступового збільшення обсягу текстового матеріалу.

Текст і міні-текст у методиці навчання іноземних мов мають дещо різні функції. Міні-текст використовується з метою удосконалення мовних навичок [3: 246–250]. Міні-текст репрезентує реальне мовлення, проте дозволяє зробити акцент саме на тих граматичних явищах, які є метою навчання, репрезентувати граматичні явища у певному змістовому контексті, а також у зв'язку з іншими граматичними явищами, особливо цінним це є для міжрівневих граматичних категорій, таких як модальність. Саме тому двоетапність у навчанні перекладу ГКСМ (міні-текст – текст) вважаємо за доцільне покласти в основу навчання перекладу текстів з ГКСМ.

На етапі роботи з міні-текстами розроблено вправи на переклад текстів із граматичним завданням, метою яких є удосконалення навичок перекладу ГКСМ у зв'язку з іншими граматичними явищами та модальності тексту в цілому, навичок добору еквівалентів ГКСМ німецької мови в українській (Übung 1).

Етап роботи з міні-текстами є продовженням інтеріоризуючого етапу формування перекладацьких навичок. Л.М. Єжова обґрунтувала доцільність використовувати на цьому етапі усний коментар дій під час аналізу та перекладу; пояснення ролі, котру відіграють синтаксичні відношення у процесі розуміння й перекладу окремих речень; пошук оптимальних засобів української мови, які відповідають значенню певних граматичних конструкцій; аналіз лексико-граматичних засобів німецької та української мов з точки зору збігу плану вираження; обґрунтування вибору оптимального варіанту перекладу; пояснення ролі контексту для перекладу граматичних конструкцій [4]. Саме наведені форми роботи можуть

слугувати граматичними завданнями до перекладу.

Übung 1. Lesen und übersetzen Sie folgende Mini-Texten. Beachten Sie die Modalität der unterstrichenen Sätze. Begründen Sie die Wahl der gebrauchten in den Zieltexten lexikalischen und grammatischen Mittel (Прочитайте й перекладіть наступні міні-тексти. Обґрунтуйте вибір лексичних та граматичних засобів для відтворення у перекладі модальності підкреслених речень).

1. Montagabend kam es im 6. Bezirk zu spektakulären Szenen: Weil ein Anrufer von einer Bombe im Islamischen Zentrum in der Mollardgasse sprach, musste das Haus geräumt werden. Bald darauf konnte Entwarnung gegeben werden, es dürfte sich um einen schlechten Scherz gehandelt haben (Джерело: <http://www.heute.at/news/oesterreich/wien/art23652,1091705>).

2. Der Turm dürfte früher ein gotischer Wehrturm gewesen sein, das man an den Schiesscharten erkennt. Über dem gotischen Wehrturm wurde im Barock der Aufbau für die Glocken und ein Glockenhelmturm errichtet (Джерело: <http://www.panoramio.com/photo/113295544>).

3. Ich muß verrückt sein dir zu sagen „I love you“
lach' mich nicht aus,
ich bin verloren so wie du.

Ich muß verrückt sein einfach so mit dir zu geh'n,
was ist mit mir gescheh'n (Джерело: <http://www.metrolyrics.com/ich-muszig-verruumlckt-sein-lyrics-kristina-bach.html>).

Для формування умінь добирати правильні ГКСМ у німецькій мові для передачі модальних відтінків висловлювань (у контексті) в українській мові, умінь зберігати текстову модальність за допомогою правильної передачі модальності окремих висловлювань може бути застосована вправа 2.

Übung 2. Прочитайте та перекладіть текст. Доберіть такі граматичні та лексичні засоби, які дозволять зберегти модальність гіпотетичності (припущення) на рівні всього тексту.

Можна вважати, що житло найближчим часом здешевіє. Останні події на житловому ринку дають підстави припустити неминучість здешевлення житла на 15% уже найближчої осені. Основною причиною цього очевидно є підвищення відсотків на житлові кредити (до 20% річних). Існує думка, що така державна політика сприятиме зниженню вартості квадратних метрів. Проте забудовники

запевняють, що допустимою є знижка лише на 7%. Ця цифра не буде нищівною для рентабельності будівництва. Однак ситуацію найпрозоріше бачать брокери, які прогнозують падіння цін до 16% на вторинному ринку та до 5% на первинному.

Наступним кроком є робота з текстом, під час якої у студентів повинні розвиватися уміння вживати найбільш точні еквіваленти ГКСМ під час перекладу, зберігаючи при цьому модальність, жанр та стиль твору.

Для формування умінь вживати еквіваленти ГКСМ під час перекладу текстів доцільно буде використати метод ділової гри. З метою охоплення двостороннього письмового перекладу текстів з ГКСМ нами розроблена вправа (Übung 3), яка має формат листування між умовними суб'єктами – представниками різних країн, які листуються один з одним через посередництво перекладача. Суб'єкт А – українець, суб'єкт Б – німець, суб'єкт В – перекладач. Формат листування через посередництво перекладача дає можливість вирішити наступні завдання: а) комплексно удосконалювати рецептивні, репродуктивні навички оперування ГКСМ; б) інтегрувати вказані навички в мовленнєві уміння читання, писемного мовлення та перекладу (а саме, уміння розуміти, висловлювати та відтворювати при перекладі модальність окремих речень у контексті модальності всього тексту).

Übung 3. У форматі описаної нижче комунікативної ситуації розподіліться на міні-групи по 3 особи та оберіть собі роль учасника комунікації (А, Б чи В). Здійсніть листування за посередництвом перекладача.

Комунікативна ситуація: Учасник А купив у Німеччині пристрій Х (наприклад, DVD плеєр). Після повернення в Україну виявилось, що під час роботи час від часу виникає незначний шум. Покупець порадився із спеціалістами: одні стверджують, що шум виникає через несправність динаміків, інші припускають, що під час транспортування могло пошкодитися гніздо, куди вставляються навушники. На думку учасника А, магазин повинен обміняти йому цей плеєр на новий, оскільки ще діє термін гарантії. Учасник А вважає, що магазин зробить усе на його користь.

Учасник А пише офіційного листа до адміністрації магазину з проханням поміняти йому DVD плеєр.

Учасник Б, представник адміністрації магазину, відповідає йому, що працівники магазину не можуть встановити справжню причину несправності. Вони припускають, що плеєр міг зазнати сторонніх пошкоджень під час транспортування. На їхню думку, плеєр дійсно має бути обмінним у гарантійний термін, якщо буде доведено, що до пошкоджень сторона А не причетна.

Учасник В виконує роль перекладача: він перекладає лист учасника А німецькою мовою. І передає його учасникові Б, який відповідає німецькою мовою. Учасник В перекладає його українською.

Насамкінець усі троє учасників аналізують листування та його переклад і визначають, чи відбулася комунікація: наскільки перекладач правильно передав думки кожного з учасників і чи зможуть вони домовитися за посередництвом перекладача.

Отже, навчання перекладу граматичних засобів вираження суб'єктивної модальності німецької мови спрямоване на формування умінь перекладати ГКСМ з дотриманням модальності, структурно-жанрових та структурно-стилістичних особливостей тексту перекладу, збереження в тексті перекладу домінуючої функції тексту оригіналу. Робота з навчання ГКСМ здійснюється у два етапи: переклад міні-текстів, які концентрують ГКСМ, тим самим дозволяють розвивати вміння перекладу модальності висловлювання, та переклад текстів, що забезпечує вміння адекватного відтворення модальності цілісного тексту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аксёнова Е.Е. Обучение письменному переводу филологических текстов с английского языка на русский : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Аксёнова Елена Евгеньевна. – М., 2006. – 284 с.
2. Барышников А.А. Классификация текстов в русском языке на основе тематического анализа текстонимов : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / А.А. Барышников. – М., 1988. – 15 с.
3. Гальскова Н.Д. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика : учеб. пособие для студ., обучающихся по спец. „Теория и методика преподавания иностранных языков и культур“ / Н.Д. Гальскова, Н.И. Гез. – [5-е изд., стер.]. – М. : Академия, 2008. – 334 с.

4. Ежова Л.М. Совершенствование методики обучения письменному переводу общественно-политических текстов на среднем этапе обучения в специализированных вузах : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Ежова Лариса Михайловна. – М., 2003. – 209 с.
5. Зайкова И.В. Методика отбора и организации текстов для обучения студентов экономических вузов письменному специальному переводу : дополнительная квалификация, английский язык : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.02 "Теория и методика обучения: германские языки" / И.В. Зайкова. – Иркутск, 2009. – 22 с.
6. Кирьян М.Д. Обучение грамматическому оформлению письменных научно-технических переводов с русского языка на французский : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Кирьян Марина Дмитриевна. – Москва, 1984. – 207 с.
7. Кияк Т.Р. Теорія та практика перекладу (німецька мова) / Кияк Т.Р., Науменко А.М., Огуй О.Д.. – Вінниця : Нова книга, 2006. – 592с.
8. Королькова С.А. Текстологическая модель обучения письменному переводу студентов языковых вузов : На материале французского языка : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Королькова Светлана Азадовна. – Волгоград, 2006. – 198 с.
9. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : Термінологічна енциклопедія / Олена Селіванова. – Полтава : Довкілля-К., 2006. – 716 с.
10. Смелякова Л.П. Теоретические основы отбора художественного текстового материала для языкового вуза (на материале английского языка): дисс. ... доктора пед. наук : 13.00.02 / Смелякова Лидия Петровна. – К., 1992. – 390 с.